

उत्तरमध्यमा द्वितीयखण्ड (12वीं) वार्षिक परीक्षा 2025-26

विषय कोड : 1220

वास्तुविज्ञानम्

समय : 3 घण्टे

पूर्णांक : 100

1. उचितं विकल्पं चिनुत —

1×8=8

(क) श्री जीवनाथ दैवज्ञः कर्ता वर्तते—

(अ) मयमतस्य

(ब) वास्तुरत्नावल्याः

(स) पुराणस्य

(द) शास्त्रस्य

(ख) सुदर्शनचक्रं शस्त्रं वर्तते—

(अ) शिवस्य

(ब) विष्णोः

(स) इन्द्रस्य

(द) भैरवस्य

(ग) नीलकण्ठस्य वर्गः वर्तते—

(अ) विडालः

(ब) सर्पः

(स) अश्वः

(द) मयूरः

(घ) विप्रवर्णस्य राशिः वर्तते—

(अ) मेषः

(ब) मीनः

(स) धनुः

(द) वृषभः

(ङ) भित्तिनिर्माणं भवेत्—

(अ) काष्ठेन

(ब) पाषाणेन

(स) मृत्तिकया

(द) पर्णेन

(च) चत्वारः भवन्ति—

(अ) पुरुषार्थाः

(ब) मुनयः

(स) पुराणानि

(द) शास्त्राणि

(छ) कलश लक्षणं वर्तते—

(अ) प्रियदर्शनम्

(ब) शुभदर्शनम्

(स) देवदर्शनम्

(द) मूर्तिदर्शनम्

(ज) शुभशिला लक्षणं कथ्यते—

(अ) एक वर्णाः

(ब) अनेक वर्णाः

(स) अस्निग्धा

(द) अस्थिरा

2. प्रदत्तशब्दैः रिक्तस्थानानि पूरयत —

1×6=6

(यशोपवीतं, द्रव्यहीनसम्पन्नं, भृङ्गकं, जीवनाथेन, कल्याणं, हस्तप्रमाणेन)

(क) गृहस्थानां हितार्थाय धीमता।

(ख) दक्षिणे रौति वह्नि कोणे भयं महत्।

- (ग) सार्द्धं वच्चमानुष मृत्युकृत ।
 (घ) गर्भं सर्वविपत्करम् ।
 (ङ) विष्णुकान्ता त्रिशूला श्रीः सहादूर्वा च, ।
 (च) ओङ्कारं स्वस्तिकाग्निं च हेमजम् ।

3. उचित मेलनं कुरुत —

1×6=6

‘अ’	‘ब’
(क) मरणं प्रोक्तम्	शारदा
(ख) लक्ष्मी	ईशाने
(ग) फलकेन	स्निग्धा
(घ) शिला	शुक्लपक्षे
(ङ) सौख्यम्	चत्वारः
(च) वर्णः	भित्तिः

4. सत्यासत्यं लिखत—

1×6=6

- (क) इष्ट देवस्य स्मरणं भूमि शोधने करणीयम् ।
 (ख) गृहसमीपे कदली वृक्षः रोपणीयः ।
 (ग) चैत्रे गृहार्म्भे लक्ष्मी प्राप्तिः भवति ।
 (घ) ग्रामवासे सिंहः शुभ राशिः अस्ति ।
 (ङ) वास्तुरत्नावल्यां अष्टाध्यायाः सन्ति ।
 (च) पुरुषार्थाः त्रयः भवन्ति ।

5. एकपदेन उत्तरत —

1×6=6

(क) कदा गृहारम्भे लक्ष्मी प्राप्तिः भवति ?

(ख) वास्तुपूजने कतिपदवास्तु करणीयम् ?

(ग) मास दोषः कदा न भवति ?

(घ) कलश नामानि कानि ?

(ङ) द्वारं कुत्र स्थापनीयम् ?

(च) भित्तीनां प्रकाराः कति ?

6. अतिलघूत्तरीय प्रश्नाः —

(क) वाप्यादि शिलान्यासे गर्ते किं स्थापनीयम् ?

2

(ख) वास्तुरत्नावल्याः मङ्गलाचरणं श्लोकं लिखत।

2

(ग) ग्रामवासे अशुभराशीनां नामानि लिखत।

2

(घ) वेदिकाभट्टं किं इति लिखत ?

2

(ङ) अधिष्ठान पर्याय नामानि कानि लिखत ?

2

(च) दण्डलक्षणं किम् इति लिखत ?

2

(छ) द्रव्यपरिग्रहः किम् इति लिखत ?

2

(ज) इष्टिका लक्षणं लिखत।	2
(झ) भूमिलक्षणं लिखत।	2
(ञ) वृक्षलक्षणं किम् इति लिखत ?	2

लघूत्तरीयाः प्रश्नाः

(ट) उपपीठस्य उन्नतार्थं लिखत।	3
(ठ) त्रितल भवनस्य मानं लिखत।	3
(ड) गर्भमन्त्रं मयमतानुसारं लिखत।	3
(ढ) गर्भं विन्यासे अष्टौमङ्गलानि कानि इति लिखत।	3
(ण) जाङ्गल भूमिः कथमिति लिखत।	3
(त) विष्णुमन्दिरस्य शिलान्यासविधिं लिखत।	3

7. दीर्घोत्तरीय प्रश्नाः —

(क) वास्तुपूजनं किमर्थमावश्यकम् ?	4
(ख) मयमतानुसारं अधिष्ठान विधानं वर्णयत।	4
(ग) अष्टास्रं च षडस्रं च इयस्रवृत्तं तथैव च।	

एतद्विन्यास भेदं स्यात् क्षयवृद्धि विधानतः।।

इत्यस्य श्लोकस्य व्याख्यां कुरुत।	4
-----------------------------------	---

(घ) क्षीरवृक्षावटाश्वत्थ रक्तपुष्पद्रुमास्तथा।

सकष्टकाशाल्मली च प्लक्षोदुम्बर संज्ञकौ।।

इत्यस्य श्लोकस्य व्याख्यां कुरुत।	4
-----------------------------------	---

(ङ) प्रथमे सप्तमे ग्रामे वैरं हानिस्त्रिषष्ठगे।

तुयष्टि द्वादशे रोगः शेषस्थाने शुभं भवेत्॥

इत्यस्य श्लोकस्य व्याख्यां कुरुत।

4

8. विश्लेषणात्मक प्रश्नाः —

(क) एकाशीतिपदवास्तुचक्रं वर्णयत।

5

(ख) स्तम्भ लक्षणं भेदाश्च वर्णयत।

5